

Papp István

Egy legenda nyomában – Rajk László és a népi kollégisták kapcsolata

1969. március 8-án több száz fős tömeg gyűlt össze a Teréz körút és a Pannónia utca sarkán, hogy jelen legyen Rajk László emlék- és utcanév-táblájának leleplezésén. Egykori népi kollégisták is szép számmal zárandokoltak el, hogy legfőbb jótevőjük, a hajdani vaskezü belügyminiszter emléke előtt fejet hajtsanak. A hivatalos ünnepséget követő borozgatás során született meg a népi kollégiumi mozgalom tudományos feldolgozásának ötlete.¹ A munka lebonyolítására hamarosan külön kutatócsoport alakult és majdnem egy évtizeddel később napvilágot láttak a szűk körben terjesztett Nékosz-kötetek. A népi kollégistáknak még saját múltjukkal való szembenézéshez is közvetve Rajk László adta meg a végső lökést.

Jelen írásunk keretei között nincs mód arra, hogy részletesen bemutassuk Rajk László és a Nékosz igencsak gyümölcsöző és összetett viszonyát. Rajk minisztersége alatt mindvégig nagy rokonszenvvel tekintett a parasztfiatalokat értelmiségivé nevelő kollégiumok tagságára és vezetőire egyaránt. A szoros kapcsolat nagyban elősegítette a népi kollégiumok országos hálózatának gyors felfutását, hiszen Rajk részben közigazgatás útján, részben közvetlen anyagi támogatással is segítette a gomba módra szaporodó kollégiumokat. Ennek a sokszor patriarchális ízű patronálásnak az emlékét tükrözi az elsőként közzétett forrás. Az itt olvasható történetek ékesen igazolják, hogy milyen szoros és közvetlen volt a kollégisták és Rajk László kapcsolata. Részben ez okozta 1948-49-ben a Nékosz vesztét is. Minderről sokat elárul a másodikként közölt forrás, amely egyben érdekes adalékként szolgál a Rajk László és Péter Gábor közötti rivalizáláshoz is.

Ritkán éri a kutatót az a szerencse, hogy egy eseményről három, különböző személytől származó és különböző időpontban keletkezett visszaemlékezés is ugyanazokat az értesüléseket közli. Ez az esemény egy beszélgetés, amely valamikor 1947-48 fordulóján zajlott népi kollégista vezetők és Rajk László között. Ez alkalommal Rajk felvetette, hogy a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztályának állományát népi kollégistákkal kellene megerősíteni. A beszélgetésen Gyenes Antal, Hegedüs András és Tőkés Ottó vett részt a Nékosz részéről. Gyenes ekkor a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének elnöki tisztét töltötte be és tagja volt az MKP Központi Vezetősége Ifjúsági Titkárságának is. Gyenes emlékei szerint az 1947 őszen lezajlott ún. Nékosz-Dokosz háborút követően került sor az ominózus beszélgetésre. A hangzatos elnevezés az MKP-hoz és NPP-hez, illetve az SZDP-hez kötődő kollégiumi mozgalmak közötti, tettelegesséig fajuló vitát takarta. A Mária Terézia, a későbbi Kilián-laktanya épületét mind a népi kollégisták, mind a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége (Dokosz) saját céljaira szerette volna felhasználni. A két társaság nemes egyszerűséggel összeverekedett, s végül Rajk hatalmi szóval a szívéhez közel álló népi kollégistáknak adta az épületet. Sőt mi több, Gyenes emlékei szerint azt a kijelentést tette: *„ez egy hatalmas laktanya és az alagsorában fegyverraktárt is lehetne csinálni.”* Majd felkérte Gyenest, hogy lépjen a BM Államvédelmi Osztályának szolgálatába, mivel szükség lenne néhány fiatal, megbízható törzstisztre. A meglepett népi kollégista vezető nemet mondott az ajánlatra.² Ugyanezen a beszélgetésen Hegedüs András az egykori tagokat tömörítő Végzett Kollégisták Testületének elnökeként volt jelen. Ez a társaság a Györffy István Kollégium alapító nemzedékét fogta össze. Ezek a fiatalok kiköltözésüket követően is figyelemmel kísérték a Nékosz sorsát, sőt bizonyos ügyekben döntési jogosítvánnyal is rendelkeztek. Hegedüs szerint Rajk az alábbiakkal indokolta a népi kollégisták államvédelembe történő bevonását: *„A belügyminiszter kifejtette: nem bízik az Államvédelmi Osztály – akkor még osztály volt – törzstizti karában. Ezek – mondta – saját bosszúvágyukat követik, ami megengedhető volt 45-46-ban, amikor a fasiszták ellen kellett megtorlást alkalmazni.”*³

Gyenes és Hegedüs visszaemlékezésénél sokkal részletesebben és alaposabban idézte fel a történeteket Tőkés Ottó. Ezen nem kell meglepődnünk, hiszen ő hat évvel az események után emlékezett vissza, míg az előbbi két szereplő majdnem negyven esztendő távlatából. Ráadásul Tőkés hosszú belügyi szolgálata alatt sokkal jobban megismerte a minisztérium és az államvédelem kapcsolatrendszerét. Tőkés Ottó a népi kollégiumi mozgalom történetének egyik fontos alakja. 1922-ben született Sajósárváron szegényparaszti családban, azonban a familia

hamarosan áttelepült a Szatmár megyei Kocsordra. A Debreceni Református Kollégiumban érettségizett, de már korábban megismerkedett Márciusi Fronthoz tartozó helybeli csoportosulással és rajtuk keresztül a kommunista eszmékkel. 1940-ben vették fel a Bolyai Kollégiumba, a Győrffy Kollégium elődszervezetébe.⁴ Rendkívül fiatalon, 23 esztendőskorában nevezték ki a Belügyminisztérium titkárságának vezetőjévé, 1945. március 20-án.⁵ Ezt a bizalmi posztot az egymás követő belügyminiszterek alatt egyaránt megőrizte, de legszorosabb nexust Rajk Lászlóval ápolta. Éppen ezért a leghitelesebb tanúként szólhatott a rehabilitációs eljárás során Rajk és a Nékosz vezetőinek kapcsolatáról. Tőkés Ottót egyébként 1949. június 17-én tartóztatták le és 1950-ben első- és másodfokon egyaránt 6 évi kényszermunkára ítélték.⁶ 1954-ben kezdeményezték ügyének felülvizsgálatát és az ennek során keletkezett dossziéból választottuk ki azt a két forrást, amelyet közlésre különösen érdekesnek tartottunk.⁷

A Rajk-perként elhíresült koncepciók komplexumban⁸ csupán apró porszemét jelentett a Nékosz. A vádiratban egy helyen említették meg, mint olyan szervezetet, amelyen keresztül Rajk László kiterjesztette befolyását a diákok, az ifjúság egy részére.⁹ Rajk a vallomásaiban két alkalommal is megemlíti a Nékoszt. Elsőként az állítólagos jugoszláv hírszerző, Lazar Brankov dicsérte Rajknak a népi kollégistákat, mondván: „...a Nékosz kicsinyben az, ami a nagy jugoszláv ifjúsági mozgalom fejlettebb formában, ugyancsak nacionalista alapon.”¹⁰ Majd azt is elmondta Rajk, hogy a népi kollégistákat mozgósította, hogy szervezzenek fáklyás felvonulást a Magyarországra látogató Tito tiszteletére 1947-ben.¹¹ Természetesen ezek az említések nem maradtak következmény nélkül a népi kollégiumi mozgalomra, amely alig néhány héttel élte túl Rajk László letartóztatását.

Dokumentumok

1. Tőkés Ottó vallomása Rajk László és a Nékosz kapcsolatáról, 1954. május 21.

Belügyminisztérium
Vizsgálati Főosztály

Szigorúan titkos!

Jegyzőkönyv
Tőkés Ottó 3. kihallgatásáról.
Budapest, 1954, május 21.

Tőkés Ottó
Sajósárvár
Keresztes Mária
volt BM. osztálytanácsos
Budapest, II., Döbrentei u. 6.

Mondja el, hogy milyen vallomást tett korábban arról a kérdésről, hogy Rajkot a Nékoszban népszerűsítette?

Ebben a kérdésben a korábbi vizsgálat folyamán olyan vallomást tettem, hogy Rajk igen fontosnak tartotta, hogy az ifjúság előtt népszerű legyen. Ezzel az volt a célja, hogy saját személyét, mint Magyarország „elhivatott” vezetőjét állítsa be a magyar kormány többi vezetőivel szemben. E cél elérésében én a legmesszebbmenően támogattam úgy a Belügyminisztériumban, mint azon kívül, különösen a NÉKOSZ-ban. Rajk népszerűsítését különösen a NÉKOSZ-ban sikerült kiépíteni, ugyanis 1940-óta a Győrffy kollégium vezetésében részt vettem, majd a felszabadulás után a NÉKOSZ-ban játszottam vezető szerepet. Ez is a kihallgatóm fogalmazása alapján került a jegyzőkönyvbe.

Kapott-e valakitől megbízást Rajk népszerűsítésére?

Először is meg kell mondanom, hogy Rajknak a népszerűsítésére senkitől sem kaptam utasítást. Senki nem hívta fel a figyelmemet arra, hogy Rajk befolyását bármilyen tekintetben

is úgy a Nékoszban, mint a Belügyminisztériumban, vagy más tömegszervezetekben növeljem.

Visszagondolva az 1946-47-es esztendőkre, a Nékosz megalakulására és a későbbiek során kapott anyagi támogatásokra úgy tűnik, mintha Rajk tényleg olyan irányú támogatásokban részesítette volna a Nékoszt, hogy ott saját befolyását és személyét népszerűsítse, és előtérbe helyezze. Meg kell mondanom, hogy ezeket csak mai szemmel látom így, miután tudom, hogy Rajk szervezkedett. De abban az időben mikor az események lezajlottak, nem láttam, nem vettem észre Rajk részéről, hogy a Nékosznak nyújtott anyagi segítség annak jegyében történik, hogy ott ő saját népszerűségét növelje.

Nem tűnt fel azért sem, mert a Nékosz alakuló közgyűlésén 1946. júniusában, ahol részt vettek a koalíciós pártok vezetői, valamennyien hangsúlyozták a Nékosz fontosságát.¹² Emlékezetem szerint a Kommunista Párt főtitkára volt az, aki kijelentette, hogy a Nékosznak nagy szerepe van az új magyar értelmiség kialakításában. Hangsúlyozta, hogy ez nem jelenti azt, hogy a Nékosz a kommunista párt ügye, hanem az egész nemzet ügye. Felszólaltak ezen az alakuló közgyűlésen a többi pártok vezetői is, akik hasonlóan a kommunista párt főtitkárához méltányolták a Nékosz fontosságát. Az értekezleten felszólaltak a jelenlévő miniszterek is, és mind elmondotta, hogy milyen formában nyújt a Nékosznak konkrét segítséget. Felszólalt Rajk is, aki kijelentette és ígéretet tett a közgyűlésen, hogy a belügyi kormányzat részéről oda fog hatni, hogy őszre minden megyei székhelyen népi kollégiumokat állítsanak fel.

Tudomásom van arról, hogy nem csak Rajk, hanem a Kultuszminisztérium részéről Ortutay Gyula a minisztérium költségvetésében jelentős összegeket biztosított a Nékosz számára.¹³ Komoly segítséget és támogatást nyújtott a Nékosz számára a Gazdasági Főtanács, és személyesen Vas Zoltán, aki az egyik budapesti kollégiumnak védnöke is volt. A Földművelésügyi Minisztérium, aki nagyobb földterületet juttatott a kollégiumoknak, hogy ez által önellátásukat elősegítse. Komoly segítséget nyújtott a kollégiumnak a Népjóléti Minisztérium, aki nagy tételekben élelmet és ruhát biztosított a kollégiumban tanulók részére. Komoly támogatásban részesítette a közlekedésügyi minisztérium is a Nékoszt, ösztöndíjas helyeket létesített a kollégiumokban és ezen kívül minden nagyobb ünnep alkalmával kedvezményes vasúti jegyeket bocsátott a kollégisták részére. A felsorolt intézmények, minisztériumok támogatása természetesen az intézmények vezetőinek támogatását is jelentette. Ennek folytán, mint fentebb vallottam, nem tűnt fel Rajknak a segítsége, intézkedései, amelyek a kollégium támogatását célozták. Meg kell jegyezni, hogy Rajk részéről a Nékosznak nyújtott támogatás sohasem titokban történt, arról tudott a Párt és a Gazdasági Főtanács, aki [a] pénzüsszeg felhasználását engedélyezte, ha azok nagyobb pénzüsszegek voltak.

Milyen tevékenységben nyilvánult meg az Ön részéről Rajk népszerűsítése?

Erre a kérdésre csak úgy tudok válaszolni, ha egy pár példát említek azokból a segélynyújtásokból, amit Rajk nyújtott a Nékosz vagy más szervek felé. Ilyen eset volt 1947 őszén, mikor több Nékosz kollégista ösztöndíjjal ment a Szovjetunióba tanulni. Ezekkel a személyekkel való beszélgetés folyamán felvetődött, hogy nem tudják hogyan fognak kimenni, mert se meleg ruhájuk, sem pedig pénzük nincsen. Felvetették előttem azt a kérdést, ha Rajkhoz fordulnának az segítene-e rajtuk. Mondtam, hogy írjanak egy beadványt és meg fogom kérdezni Rajkot, hogy mi az ő álláspontja. A kollégistáknak ezt a kérését felvettem Rajknak és indítványoztam, hogy valamilyen formában segíteni kell a fiúkon. Rajk ezt helyeselte és utasított, hogy vegyem fel a kapcsolatot Villányi Andrással, a gazdasági rendőrség vezetőjével és oldjuk meg ezt a problémát. Ennek folytán később Villányi kiutalt a kollégisták részére egy irhabundát, a minisztérium bizalmi alapjából pedig 500 ft-[ot] kaptak személyesen.

Előfordult, hogy nagyobb vadászatok alkalmával felvettem Rajknak, hogy a nyulakat küldjük el a kollégiumnak. Mikor később találkoztam a kollégistákkal, dicsekedtek, hogy a Belügyből nyulat kaptak. Ilyenkor megjegyeztem, hogy tudom, Rajk küldte nektek. Tudom azt, hogy Rajk a fentebb elmondott eseteken kívül még számtalan esetben részesítette segítségben a Nékoszt. A tánccsoport részére ruha és csizmák vásárlására utalt ki a bizalmi alapból 10-15 ezer forintot, vagy az énekkar részére fekete ruha vásárlása céljából.

Ugyancsak emlékszem, hogy 1947 tavaszán a Nemzeti Színház üzemi bizottsága jött a Belügyminisztérium titkárságára, hogy tudnánk-e támogatni őket egy Balaton-melléki üdülő megszerzésében, és hogy ilyen kérdésekben számíthatnak-e Rajk támogatására. A küldöttek előtt kijelentettem, hogy Rajk szívében viseli a színház dolgozóinak érdekeit, és nyugodtan forduljanak hozzá. A küldöttek beszéltek Rajkkal, aki a probléma megoldásában segített a színház dolgozóinak. Magához hívatta Halász Györgyöt, az egyesületi osztály vezetőjét és utasította, hogy nézze át a Balaton-melléki felosztott egyesületek helyiségeit és egy megfelelő épületet bocsásson a Nemzeti Színház rendelkezésére. Ez a kérdés meg lett oldva, kaptak egy üdülőt Siófokon.¹⁴

A kedvezményben részsült személyeknek vagy egyesületeknek később lehetővé tettem, hogy személyesen felkeressék Rajkot, és köszönetüket fejezzék ki a segítségért.

Ezek voltak nagyjából azok a tények, amik ha most visszagondolok, úgy látszanak, hogy ezzel Rajk a saját személyét igyekezett előtérbe helyezni. Más területen kifejtett tevékenységemmel kapcsolatban meg kívánom említeni, hogy [az] 1947-es választások előtt Vásárhelyi Miklós, a Szabad Nép munkatársa felkeresett hivatalomban és kért, hogy mondjak Rajk életéből olyan apró momentumokat, amit népszerűsítés végett meg lehet jelentetni a sajtóban. Közölte velem azt is, hogy a Pártnak van egy utasítása, hogy a PB tagjait, köztük Rajkot is népszerűsíteni kell a tömegek előtt, hogy ezen keresztül a Pártnak a befolyása erősödjék a tömegek között. Vásárhelyinek ekkor én apróbb epizódokat meséltem el Rajk életéből, a munkatársaihoz való viszonyáról, a dolgozókhöz való kapcsolatáról, támogatásáról. Emlékezetem szerint a Szabad Népben jelent meg a cikk Rajk fényképével együtt. Ez természetesen hivatalos jellegű volt, de mindenképpen Rajk népszerűsítéséhez tartozik. Hogy Rajknak ezek mögött a tevékenységei mögött mik rejlettek, milyen hátsó szándék, arról nekem nem volt tudomásom.

Kihallgatását megszakítom.

Felvette: Kádár János av. hdgy.
fővizsgáló

Tőkés Ottó elítélt

[ÁBTL 2.1. I/35-a. 30-32. Géppel írt másolat.]

2. Tőkés Ottó vallomása a népi kollégisták BM ÁVO-ra való küldéséről, 1954. május 27.

Tőkés Ottó elítélt saját vallomása
a nékoszistáknak Rendőrakadémiára való küldéséről

Bp. 1954. május 27.

1949 októberében készült gyanúsított jegyzőkönyvem utolsó részében a következők olvashatók: „...Rajk már 1948-ban gyümölcsöztetni akarta a Nékoszban végzett közös nevelő munkánk eredményeit és kádereket kért a Nékoszból, hogy azokat a minisztériumba, a rendőrségre és az Államvédelmi Hatóságra beépítse, ... A Rendőrakadémiára¹⁵ közvetítésével be is kerültek nékoszisták, az Államvédelmi Hatóságra azonban Rajknak nem sikerült ügynökeik bejuttatni (becsempészni).

Ezzel kapcsolatban a következőket kell elmondanom.

1. Rajk valóban kért a Nékoszból kádereket azzal, hogy az Államvédelmi Hatóságon fognak beosztást kapni. Ebben a kérdésben Rajk közvetlenül is beszélt a Nékosz vezetőivel, Kardos Lászlóval, Gyenes Antallal és rajtam keresztül is sürgette. A Nékosz azonban nem tudott senkit sem javaslatba hozni. Rajk emlékezetem szerint Kardosék előtt ki is jelentette: „Hiába ölt a Párt annyi pénzt a Nékoszba, amikor kádereket kér, a Nékosz nem tud adni.” A Nékosz vezetők és én is igyekeztünk megmagyarázni Rajknak, hogy még nincsenek végzett kollégisták; a kollégiumok csak egy éve működnek még. A Nékosz csak abban az esetben tudná ezt a kérést

teljesíteni, ha a kollégisták abbahagynák egyetemi tanulmányaikat, mielőtt azt befejezik. Rajk ezt tudomásul vette azzal, hogy ezt ő sem kívánja.

Semmi különösét, feltűnőt nem láttam abban, hogy Rajk a Nékoszból kádereket kért az ÁVH-ra. Már csak azért sem, mert tudtam azt, hogy az ÁVH-n sok a meg nem felelő, oda nem való ember. – Másrészről pedig emlékezetem szerint Péter Gábor is tudott arról, hogy Rajk az ÁVH-ra nékoszistákat akart küldeni. Úgy emlékszem, hogy erről Péter Gáborral is beszéltem egy reggel, amikor referálni jött Rajkhoz; ő is érdeklődött, hogy mikor mennek már hozzájuk a nékoszisták. – Egyáltalán nem tartom kizártnak, hogy éppen Péter Gábor vetette fel Rajknak az ÁVH-ra küldendő nékoszisták kérdését. Megemlítem azt is, hogy a Nékoszból a legkülönbözőbb helyekre kértek kádereket. (Pártközpont egyes osztályaira, különböző minisztériumokba, Kossuth Akadémiára stb.)

Ez a káderkérés nem 1948-ban, hanem már 1947 nyarán történt. Tárgyalási jegyzőkönyve idézett részéből az tűnik ki, hogy Rajk akart, tehát tudott volna, sőt meg is kísérelt ugyan kádereket küldeni az ÁVH-ra, és ez csak azért nem sikerült, mert az ÁVH megakadályozta. (Megjegyzem Károlyi¹⁶ ezt tanúvallomási jegyzőkönyvben így fogalmazta: „Rajknak az a kísérlete, hogy nékoszista ügynökeit az ÁVH-ra beépítse, az ÁVH vezetőinek éberségén meghiúsult.) Ha ez valóban így lett volna, akkor ez azt jelenti, hogy az ÁVH vezetői Rajk szervezkedéséről, összeesküvéséről már 1947 nyarán tudtak, és ennek ellenére csak két év múlva tartóztatták le Rajkot.

2. A Rendőrákadémiára került nékoszistákat nem Rajk kérte, hanem két Petőfi- és egy Györffy-kollégista saját magától kérte a Nékosz központon keresztül a felvételét a Rendőrákadémiára. (Major Lászlóval beszéltem erről emlékezetem szerint.) Rajknak szoltam, aki azt mondta, hogy nemcsak 3, hanem 10-20 kollégistát is fel lehet venni. Több jelentkező azonban nem volt. A három pályázót fel is vették Akadémiára. (Csak az egyik fiú nevére emlékszem: Váczi András (?)-nak hívták.)

[ÁBTL 2.1. I/35-a. 66-67. Géppel írt másolat.]

- ¹ Pogány Mária: *A Nékosz utóélete*. Budapest, Püski, 2000. 213.
- ² Gyenes Antal-interjú. Készítette Hegedüs István 1986-ban. 1956-os Intézet Oral History Archivum, 23. szám 202–203.
- ³ Hegedüs András: *Élet egy eszme árnyékában*. A beszélgetéseket Zsille Zoltán készítette, Kasza Levente közreműködésével. Budapest, Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1989. 137.
- ⁴ Politikatörténeti Intézet Levéltára 302. f. 1. cs. 284. ö. e. A Györffy-kollégistáktól begyűjtött kérdőívek és visszaemlékezések gyűjteménye, Tőkés Ottó életrajzi adatai 1922–1974.
- ⁵ Figder Éva–Palasik Mária: Brit jelentés a magyar politikai rendőrségről 1946-ban. *Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve 1999*. Szerk. Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 173–174.
- ⁶ Zinner Tibor: Jegyzetek In: Szász Béla: *Minden kényszer nélkül*. Budapest, Európa–História, 1989. 367.
- ⁷ Ezúton köszönöm meg kolléganőm, Sz. Kovács Éva segítségét, aki figyelmemet ezen forrásra felhívta.
- ⁸ A perről lásd: Zinner Tibor: *Adalékok a magyarországi koncepciós perekhez*. História klub füzetek 3. Székesfehérvár, József Attila Művelődési Ház és Könyvtár, é. n. 15–28. és Uő: „Valahol utat veszítettünk” In: Szász Béla: *Minden kényszer nélkül*, Budapest, Európa-História, 1989. 391–421.
- ⁹ Rajk László és társai a népbíróság előtt 40 év távlatából... *Az ún. Kék Könyv hasonmás kiadása*. Budapest, Magyar Eszperantó Szövetség, 1989. 10. (A továbbiakban Kék Könyv)
- ¹⁰ *Kék Könyv* 43.
- ¹¹ *Kék Könyv* 50.
- ¹² Valójában a Györffy István Kollégium 1946. július 10-én tartott évzáró ünnepélyére gondolt Tőkés Ottó. Ezen eseményen többek között Keresztury Dezső, Rajk László, Rákosi Mátyás, Szakasits Árpád és Tildy Zoltán méltatta a Györffy érdemeit és tett hitet egy, az egész országot felölelő népi kollégiumi hálózat mellett.
- ¹³ Ortutay csupán 1947 márciusától vezette a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot, ezt megelőzően Keresztury Dezső is derekasan kivette részét a Nékosz elindításából.
- ¹⁴ Zinner Tibor tesz említést egy titkos dossziéről, amelyben a Szűcs Ernő vezette vizsgálók gyűjtötték össze a Rajkra vonatkozó terhelő adatokat. A vádak között szerepelt, hogy Rajk a Nemzeti Színházban gyűrűt kapott Major Tamás igazgatótól, míg Rákosi nem. Rajkot a fenti patronálás miatt is szerethették a Nemzeti társulatában. Zinner Tibor: *Adalékok...* 25.
- ¹⁵ A különös sorsú felsőfokú rendőrtiszt-képző intézményről lásd Kozáry Andrea: A Rendőrákadémia létrehozása és működése 1947–1948-ban In: *Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve 1999*. Szerk.: Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 189–207.
- ¹⁶ Károlyi Márton (1916–1989) államvédelmi ezredes, 1950-től az ÁVH vizsgálati osztályát vezette. Ebbéli minőségében Rajk László egyik kihallgatója. 1954-ben a Péter Gábor és társai per VI. rendű vádlottja.